

Heidegger in nacizem: ponovno odprt primer

Komentar: Aljoša Kravanja

»V poznanih delih Martina Heideggerja ne najdemo niti ene antisemitske vrstice,« je lahko še lani zapisal Hadrien France-Lanord, francoski interpret mojstra iz Nemčije. Če preletimo Heideggerjev *Rektorski nagovor*, njegove poslanice nemškimi študentom in druga že dolgo znana besedila, ki jih je napisal v kratkem obdobju svoje javne podpore Hitlerjevemu režimu, bomo zares zaman iskali omembo Judov.

Ta diskretni molk je mnogo privržencev Heideggerjevega mišljenja razumelo kot olajševalno okoliščino, ki je njegovo zavze-manje za nacionalsocializem oddaljilo od glavnega toka nacističnega rasizma. Toda z nedavno objavo prvega dela Črnih zvezkov (*Schwarzen Hefte*), mišljenjskega dnevnika, ki ga je Heidegger pisal od začetka vojne do sedemdesetih let, je ta obramba izgubila podlago. Zvezki spregovorijo o judovski »zmožnosti preračunavanja«, »daru za štetje«, »brezsvetnosti« ter o »dokumentih«, ki pričajo o »internacionalnem judovstvu [tj. sionistični zaroti]«. Po njihovi objavi je moral France-Lanord spremeniti svojo sodbo in med tarče Heideggerjeve kritike modernosti vključiti tudi Jude: »[v Zvezkih] najdemo kritiko judaizma, krščanstva, nihilizma, toda tudi amerikanizma, angleškega imperializma, boljševizma in celo nacizma – vsi ti 'izmi' so na različnih mestih vključeni v isto kritiko Machenschaft,« tj. totalne, planetarne vladavine moči ali »mahinacije«, v kateri se je po Heideggerju dovršila moderna metafizika.

To izenačevanje političnih nasprotij je seveda znano Heideggerjevim bralcem. V Uvodu v metafiziko, napisanem po seriji predavanj iz leta 1935, je Heidegger dejal, da sta »Rusija in Amerika metafizično isto«: dve navidez zoperstavljeni velesili sta v resnici zgolj izvrševalki iste stopnje zgodovine biti, v kateri postane vse bivajoče – stvari narave in kulture, človeške zmožnosti in

duh, nacionalna rasa – le zaloga vselej razpoložljivih sredstev za večanje moči zaradi moči same. Ker je vse bivajoče na ta način postavljeno v funkcijo zalaganja moči z vedno že predvidenimi pripomočki njenega povečevanja, postane temeljni zakon Rusije in Amerike »enofornost« predvidenega in razpoložljivega. Vemo, da se je ta filozofska analiza povsem prilegala tedanji kulturni kritiki, ki je v Sovjetski zvezi in ZDA videla dva kraka klešč konformizma, med katerimi se je znašla stara Evropa. Šokantna novost Črnih zvezkov bi tedaj bila v tem, da poleg boljševikov in Američanov kot nosilce Machenschaft izrecno dodajo tudi Jude, ki bi s svojo preračunljivostjo nastopali kot akter v svetovnem konfliktu. »Svetovno judovstvo,« piše izdajatelj Zvezkov Peter Trawny, »Heidegger obravnava kot eno izmed moči [eine Macht] v internacionalni konstelaciji sil druge svetovne vojne«.

Toda predpostavke te interpretacije se zdijo vprašljive. Že pred začetkom vojne je namreč postalo Heideggerju jasno, da brezpoznojna razpoložljivost ali, rečeno z Ernstom Jüngerjem, »totalna mobilizacija« vsega bivajočega v funkcijo večanja moči postavlja pod vprašaj samo smiselnost pojma »akterja« ali »strani« v spopadu. Če mora biti v funkcijo stopnjevanja moči postavljeno vse, vključno z rasnimi dispozicijami, če se lahko navsezadnje tudi od samega naroda tolerira le tisto, kar pripomore k večanju moči, potem ni več, strogo rečeno, »nikogar«, ki

bi stal zunaj moči in jo v tem smislu tudi sploh lahko posedoval. Niti rasa niti narodnost ne moreta več tvoriti akterja ali nosilca moči: »Nega rase je ukrep moči. Zato ga lahko bodisi potrdimo bodisi zavrnemo,« pravi Heidegger v Zgodovini biti, napisani sočasno s prvim delom Zvezkov. In ker ne obstaja ničesar v »nosilcu moči«, česar bi ne bili pripravljene opustiti zavoljo stopnjevanja moči same, Heidegger sklene, da »moč ne potrebuje nosilcev in česa takega sploh ne more imeti«. Analiza Machenschaft pokaže, da je v skrajni dovršitvi modernosti – tj. v dobi »totalne vojne« – edini resnični subjekt moči navsezadnje moč sama, v kateri se razpusti vsaka rasna, nacionalna, politična identiteta. Črni zvezki soglašajo s temi analizami: po Heideggerjevih krutih besedah vodi nebrzdano sledenje rasnemu principu (tj. rasni vzreji v skladu z zahtevo po večanju moči) natanko v popolno izgubo rase (vollständige Entrassung), ki so se ji lahko Judje tako dolgo izogibali samo zaradi svoje »računarske obdarjenosti« (rechnerische Begabung). Heideggerju je njegova lastna diagnoza dovršitve modernosti preprečila, da bi še videl v rasi, etniji ali narodnosti nosilko jasno določljive identitete: nasprotno, če je v vojnih letih uporabljal nacionalne oznake, jih je evociral le za to, da bi jih hip kasneje razpustil v indiferenci metafizike moči.

Je to poskus ekskulpacije? Ne. Če hočemo razumeti resnični domet Heideggerjeve krivde, se Črnih zvezkov ne smemo lotiti iz perspektive identitetne politike, temveč moramo znova odpreti Rektorski nagovor, resnični, že dolgo znani dokument njegove javne podpore nacizmu. ●